

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

методичні рекомендації до самостійної роботи
для здобувачів вищої освіти другого рівня освіти
за спеціальністю 231 «Соціальна робота»

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри
соціальної роботи
Протокол №9
від 13 січня 2022 р.

УДК 364-78

Соціальне підприємництво. Методичні рекомендації до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти другого рівня освіти за спеціальності 231 «Соціальна робота»./Укладач: Нагорна Н.С. – Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2022.– 40с.

Укладач: Нагорна Н.С.

Рецензенти: Ревко Альона Миколаївна, д.е.н., доцент

Відповідальний за випуск: Коленіченко Тетяна Іванівна, канд.педагог. наук,
доцент

У методичних рекомендаціях представлено основний зміст курсу «Соціальне підприємництво». Надано методичні рекомендації для опрацювання завдань, що виносяться для самостійного засвоєння. До кожної теми розроблено блок завдань, складено перелік літератури, яка дозволяє знайти відповіді на теоретичні питання, надано методичні рекомендації для оптимізації самостійної роботи над матеріалами до курсу. Методичні рекомендації розроблено для студентів, які навчаються за спеціальністю 231 «Соціальна робота» другого (магістерського) рівня вищої освіти.

ЗМІСТ

Передмова

.....5

1. Програма навчальної дисципліни «Соціальне підприємництво»8

1.1 Структура самостійної роботи.....10

1.2 Поточний та підсумковий контроль10

2. Теми для самостійної роботи.....12

2.1 Методологічні основи соціального підприємництва

2.1.1 Питання для опрацювання12

2.1.2 Практичне завдання12

2.1.3 Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми12

2.1.4 Література13

2.2 Соціально-психологічні підвалини підприємництва. Здатності до підприємницької діяльності у майбутніх фахівців соціальної сфери.

2.2.1 Питання для опрацювання13

2.2.2 Практичне завдання14

2.2.3 Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми14

2.2.4 Література15

2.3 Ключові етапи створення моделі соціального підприємства.

2.3.1 Питання для опрацювання17

2.3.2 Практичне завдання17

2.3.3 Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми17

2.3.4 Література18

2.4 Роль взаємодії у соціальному підприємстві.

2.4.1 Питання для опрацювання	19
2.4.2 Практичне завдання	19
2.4.3 Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми	19
2.4.4 Література	20
2.5 Фінансові аспекти діяльності соціального підприємства	
2.5.1 Питання для опрацювання	21
2.5.2 Практичне завдання	21
2.5.3 Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми	21
2.5.4 Література	22
2.6 Маркетинг соціального підприємства	
2.6.1 Питання для опрацювання	23
2.6.2 Практичне завдання	23
2.6.3 Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми	24
2.6.4 Література	24
2.7 Особливості оцінки результатів діяльності та подальший розвиток соціального підприємництва	
2.7.1 Питання для опрацювання	26
2.7.2 Практичне завдання	26
2.7.3 Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми	26
2.7.4 Література	27
2.8 Освіта із соціального підприємництва	
2.8.1 Питання для опрацювання	29
2.8.2 Практичне завдання	29
2.8.3 Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми	29
2.8.4 Література	30
3. Питання до іспиту.....	31
4. Рекомендована література.....	34

Передмова

Феномен соціального підприємництва дозволяє розкривати потенціал особистості як соціального підприємця, так і представників цільової групи клієнтів соціальної роботи, з якими ведеться робота. Запровадження та розвиток соціального підприємництва в громаді створює сприятливе середовище для налагодження взаємодії ключових стейкхолдерів, має ряд переваг для кожного із них. Відтак, успішне засвоєння даної дисципліни дозволяє майбутньому соціальному працівнику на основі аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розробити та опрацювати власну ідею соціального підприємства, підвищити рівень власної економічної культури.

Метою навчальної дисципліни **«Соціальне підприємництво»** є набуття здобувачами вищої освіти знань з теоретико-методологічних та прикладних аспектів розвитку та функціонування соціального підприємництва, формування професійних компетенцій щодо етапів планування соціального підприємства.

Під час вивчення дисципліни здобувач вищої освіти (ЗВО) має набути або розширити наступні загальні (ЗК) та спеціальні (СК) компетентності, передбачені освітньою програмою:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 3. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ЗК 6. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість.

СК 2. Здатність до виявлення соціально значимих проблем і факторів досягнення соціального благополуччя різних груп населення.

СК 10. Здатність виявляти ініціативу та підприємливість задля вирішення соціальних проблем через запровадження соціальних інновацій.

Основним завданнями вивчення дисципліни «Соціальне

підприємство» є:

1. Ознайомлення студентів з міждисциплінарним багатоаспектним різнорівневим аналізом сутності соціального підприємництва, підходами до розробки моделі СП

2. Опрацювання образу соціального працівника-підприємця.

3. Формування професійних компетенцій щодо розробки проектів соціального підприємства.

Під час вивчення дисципліни ЗВО має досягти або вдосконалити наступні програмні результати навчання (ПРН), передбачені освітньою програмою:

- ПРН1. Володіє знаннями розв'язувати складні задачі і проблеми, що потребують оновлення й інтеграції знань в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.
- ПРН5. Володіє знаннями збирати та здійснювати кількісний і якісний аналіз емпіричних даних.
- ПРН6. Володіє знаннями самостійно й автономно знаходити інформацію необхідну для професійного зростання, опанувати її, засвоювати та продукувати нові знання, розвивати професійні навички та якості.
- ПРН8. Володіє знаннями автономно приймати рішення в складних і непередбачуваних ситуаціях.
- ПРН9. Володіє знаннями виконувати рефлексивні практики в контексті цінностей соціальної роботи, відповідальності, у тому числі, для запобігання професійного вигорання.
- ПРН10. Володіє знаннями аналізувати соціальний та індивідуальний контекст проблем особи, сім'ї, соціальної групи, громади, формулювати мету і завдання соціальної роботи, планувати втручання в складних і непередбачуваних обставинах відповідно до цінностей соціальної роботи.

- ПРН13. Володіє знаннями демонструвати ініціативу, самостійність, оригінальність, генерувати нові ідеї для розв'язання завдань професійної діяльності.
- ПРН15. Володіє знаннями розробляти критерії та показники ефективності професійної діяльності, застосовувати їх і оцінюванні виконаної роботи, пропонувати рекомендації щодо забезпечення якості соціальних послуг та управлінських рішень.
- ПРН17. Володіє знаннями самостійно будувати та підтримувати цілестремовані, професійні взаємини з широким колом людей, представниками різних спільнот і організацій, аргументувати, переконувати, вести конструктивні переговори, результативні бесіди, дискусії, толерантно ставитися до альтернативних думок.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен **знати:**

- основні категорії, особливості, принципи та закони розвитку суспільних систем, екосистеми соціального підприємництва;
- якісні та кількісні критерії та показники розвитку соціального підприємства;
- досвід розвитку соціального підприємництва в Україні та світі;
- економічні, соціально-політичні, соціально-психологічні перепони розвитку соціального підприємництва на вітчизняних теренах;
- етапи планування соціального підприємництва.

вміти:

- аналізувати віхи розвитку соціального підприємництва як компоненту розбудови громадянського суспільства;
- відрізняти типи соціальної активності громадян, що не є соціальним підприємництвом за своїм сутнісним змістом;
- розробляти план розвитку ідеї соціального підприємства.

Програма навчальної дисципліни «Соціальне підприємництво»

Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні засади соціального підприємництва.

Тема 1. Методологічні основи соціального підприємництва

Сутність та ключові характеристики соціального підприємства. Базові відмінності соціального підприємництва від соціально-бізнесової діяльності. Моделі соціального підприємництва. Основні віхи розвитку соціального підприємництва в Україні. Світовий досвід впровадження концепції соціального підприємництва.

Тема 2. Соціально-психологічні підвалини підприємництва. Здатності до підприємницької діяльності у майбутніх фахівців соціальної сфери.

Поняття економічної соціалізації особистості, де- та ресоціалізація. Економічна культура соціального працівника. Підприємливість особистості як професійна якість. Типи економічної соціалізації особистості.

Змістовний модуль 2. Праксеологічні основи соціального підприємництва.

Тема 3. Ключові етапи створення моделі соціального підприємства.

Сутність планування соціального підприємства. Аналіз ключових етапів: модель Canvas. Пошук ідеї та соціальних можливостей для майбутнього підприємства. Визначення місії та візії соціального підприємства.

Тема 4. Роль взаємодії у соціальному підприємстві.

Сутність та види ключових осіб у роботі соціального підприємства.

Особливості формування команди. Роль та специфіка залучення інвесторів (акціонерів) соціального підприємства. Вимоги до партнерів соціального підприємства. Клієнтська аудиторія: споживачі виготовленого товару / послуги та вразлива категорія населення.

Тема 5. Фінансові аспекти діяльності соціального підприємства

Загальні уявлення про потреби соціального підприємства та його ресурси. Особливості бізнес-планування. Бюджет соціального підприємства: доходи та видатки. Собівартість та витратність продукції соціального підприємства. Уявлення про точку беззбитковості.

Тема 6. Маркетинг соціального підприємства

Загальні уявлення про соціальний та бізнес-маркетинг. Складові маркетингового процесу. Розробка маркетингового комплексу: вигляд продукції, виробництво, промоушен та реклама.

Тема 7. Особливості оцінки результатів діяльності та подальший розвиток соціального підприємництва

Критерії успішності соціального підприємства. Вимірювання соціальної цінності діяльності. Зростання та розвиток соціального підприємства. Стратегія виходу із бізнесу.

Тема 8. Освіта із соціального підприємництва.

Формальна та неформальна освіта із СП. Специфіка бізнес-інкубаторів, акселераторів та шкіл із СП. Фандрайзинг можливостей для розвитку СП.

1.1. Структура самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Методологічні основи соціального підприємництва	10
2	Соціально-психологічні підвалини підприємництва. Здатності до підприємницької діяльності у майбутніх фахівців соціальної сфери	10
3	Ключові етапи створення моделі соціального підприємства	10
4	Роль взаємодії у соціальному підприємстві	10
5	Фінансові аспекти діяльності соціального підприємства	10
6	Маркетинг соціального підприємства	10
7	Особливості оцінки результатів діяльності та подальший розвиток соціального підприємництва	10
8	Освіта із соціального підприємництва	20
Разом		90

1.2. Поточний та підсумковий контроль

Оцінювання знань ЗВО здійснюється відповідно до Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Національного університету «Чернігівська політехніка», погодженого вченою радою НУ «Чернігівська політехніка» (протокол № 6 від 31.08.2020 р.) та затвердженого наказом ректора НУЧП від 31.08.2020 р. №26.

З дисципліни здобувач вищої освіти може набрати до 70 % підсумкової оцінки за виконання всіх видів робіт, що виконуються протягом семестру і до 30 % підсумкової оцінки – на екзамені.

Якщо здобувач вищої освіти виконав всі види робіт протягом семестру, то він, за бажанням, може залишити набрану кількість балів як підсумкову оцінку і не складати екзамен.

Поточний контроль реалізується у формі опитування, захисту практичних робіт, виступів на семінарських заняттях, експрес-контролю, перевірки результатів виконання різноманітних індивідуальних завдань, контролю засвоєння навчального матеріалу, запланованого на самостійне опрацювання здобувачами вищої освіти та інших формах, передбачених робочою навчальною програмою з дисципліни.

Проміжний контроль реалізується у формі контрольних робіт (тестів), які проводяться протягом тижня після вивчення матеріалу за завершеною частиною дисципліни на практичному, семінарському або в інший час, вільний від аудиторних занять (у тому числі й за допомогою технологій дистанційного навчання з використанням електронної бази навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін у системі управління навчанням Moodle).

Перездача пропущених без поважних причин проміжних контрольних робіт (тестів) або з метою підвищення кількості набраних балів упродовж семестру не дозволяється.

2. Теми для самостійної роботи

2.1. Методологічні основи соціального підприємництва.

Основні поняття: соціальне підприємництво, соціальне підприємство, соціальний підприємець, громада, територіальна громада.

2.1.1. Питання для опрацювання:

1. Основні віхи розвитку соціального підприємництва в Україні.
2. Становлення соціального підприємництва в різних країнах світу (за вибором студента: Польща, Велика Британія, США та інші).
3. Досвід соціального підприємництва в Україні та закордоном.

2.1.2. Практичне завдання: Перегляньте відео «What is Social Entrepreneurship?», що знаходиться за посиланням джерел до теми заняття. Подумайте про взаємозв'язок соціального підприємництва та громади: які переваги отримує громада, на території якої працюють соціальні підприємства?

2.1.3. Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми:

Підготовка тем для самостійного опрацювання має включати аналіз літератури та інформаційних джерел (сайти соціальних підприємств). За першою темою необхідно охарактеризувати ключові етапи у становленні розуміння поняття соціальне підприємництво в Україні, його праобрази. За другою темою варто звернутися до уточнення особливостей становлення соціального підприємництва в тій чи іншій країні світу (вибір за Вашим бажанням). За третьою темою слід розкрити особливості наявного вже досвіду соціальних підприємств як в Україні, так і закордоном.

Виконання практичного завдання передбачає, в даному випадку, перегляд відео та аналіз побаченого матеріалу за заданим напрямком.

Свої роздуми Ви можете оформити у вигляді есе чи схематично.

2.1.4. Література:

1. Проект ЗУ «Про соціальні підприємства». [Електронний ресурс]:

-

Режимдоступу:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=10610&skl=7

2. В. Смаль, В. Кокоть Що слід знати про соціальне підприємництво
Посібник [Електронний ресурс]: - Режим доступу:
http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Social_Entrepreneurship_-Guide-WEB-1.pdf

3. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін. Посібник /
Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак
Н.Є., Туманова А.А. – К: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017 – 188
с [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://eef.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Book_sotsialne-pidpryyemnytstvo_pidruchnyk.pdf

4.Сергій Дятленко, Віктор Конопкін, Артем Корнецький, Олена
Кучерук, Іван Савицький Соціальне шкільне підприємництво: твій
перший стартап: Посібник для учнів 8 (9, 10, 11) класів, батьків та
освітян. – К.: ТОВ «ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС», 2020. – 184 с.

2.2. Соціально-психологічні підвалини підприємництва. Здатності до підприємницької діяльності у майбутніх фахівців соціальної сфери.

Основні поняття: економічна соціалізація, економічна десоціалізація,
економічна ресоціалізація, економічна культура, підприємливість
особистості.

2.2.1. Питання для опрацювання:

1. Підприємництво у соціальній сфері: морально-етичний аспект

ринкових відносин.

2. Підприємливість як базисна професійно-особистісна характеристика соціального працівника.

3. Особливості мотивації до соціального підприємництва у його засновників.

2.2.2. Практичне завдання: Визначте свої здатності до підприємництва, пройшовши психологічний «Тест для визначення загальних здатностей до підприємництва». Перегляньте власний результат за компонентами підприємливості. Подумайте над кожним результатом, будьте готові до обговорення у групі.

2.2.3. Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми:

Підготовка тем для самостійного опрацювання має включати аналіз літератури та інформаційних джерел (сайти соціальних підприємств). За першою темою необхідно проаналізувати особливості розвитку соціальної сфери у сучасних умовах та дати відповідь щодо відповідності етичним принципам соціальної роботи тих чи інших бізнес-активностей: бізнесу у соціальній сфері, соціальному підприємництву. Щодо другої теми, то варто охарактеризувати у чому проявляється важливість і потрібність розвитку такої професійно-особистісної характеристики як підприємливість у майбутніх соціальних працівників. Підготовка третьої теми має на меті аналіз мотиваційного поля соціальних підприємців, що їх спонукало відкрити свій соціальний бізнес, чому саме та чи інша соціальна місія.

Виконання практичного завдання передбачає, в даному випадку, проходження психологічного тесту, аналіз його результатів та обговорення в групі Ваших вражень від проходження тестової методики. Також в групі будуть обговорено питання про те, наскільки

узгоджуються результати тестів із реальними здатностями до підприємництва.

2.2.4. Література:

1. Економічна соціалізація молоді: соціально-психологічний аспект / Заг. ред. В. В. Москаленко. – К., 2008. – 336 с.

2. Карамушка Л. М. Психологічні особливості підприємницької діяльності: оцінка підприємцями змісту, основних мотивів, позитивних та негативних сторін підприємницької діяльності / Л. М. Карамушка, Г. В. Гнускіна // Актуальні проблеми психології. – 2012. – Т.1: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. – Вип. 35/36. – С. 107-111.

3. Левицька Н. С. Економічна культура як складова професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери / Н. С. Левицька // Актуальні проблеми психології : Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2013. – Т. X. – Вип. 24. – С. 306 - 315.

4. Левицька Н.С. Особливості типів економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери// Ukraine – EU. Modern Technology, Business and Law: collection of international scientific papers : in 2 parts. Part 2. Societal challenges. Innovation of Social Work. Philosophy. Psychology. Sociology. Environmental Protection. Management and Public Administration. Innovation of Education. Current Issues in the Reformation of the Higher Education System in the Aspect of Ukrainian Eurointegration. Current Issues of Legal Science and Practice. – Chernihiv : CNUT, 2016. – р. 38-41.

5. Міщенко О. О. Економічна культура особистості як результат економічної соціалізації / О. О. Міщенко // Зб. наук. праць Інституту

психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За ред. С. Д. Максименка. – Т. XIII, ч. 1. – К., 2011. – С. 265 - 272.

6. Міщенко О. О. Соціально-психологічні детермінанти економічної культури студентської молоді : дис. на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук:19.00.05 / О. О. Міщенко. – К., 2011. – 199 с.

7. Москаленко В. В. Особливості соціально-психологічних чинників економічної культури особистості / В. В. Москаленко // Соціальна психологія. – 2006. – №5 (19). – С. 26-40.

8. Москаленко В. В. Підприємство як предмет дослідження економічної психології / В. В. Москаленко // Актуальні проблеми психології. – Т. 1.: Економічна психологія. Організаційна психологія. Соціальна психологія : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / [за ред. Максименка С. Д., Карамушки Л. М.] – К. : Міленіум, 2003. – Вип. 11. – С. 17-20.

9. Москаленко В.В. Економічність та моральність як складові економічної культури особистості/ В.В.Москаленко// Всеукраїнський психологічний конгрес з міжнародною участю « Особистість у сучасному світі» -К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2014. – с.170-173

10. Пачковський Ю. Ф. Психологія підприємництва: навч. посібник : 3-є вид. / Ю. Ф. Пачковський. – К. : Каравелла, 2007. – 401 с.

11. Соціально-психологічні закономірності становлення економічної культури молоді: монографія / В.В.Москаленко, О.В.Лавренко, Н.М.Дембицька, І.К.Зубіашвілі [та ін.]; за ред.. В.В.Москаленко – К.: Педагогічна думка, 2015. – 405 с.

12. Robert Sample Six Key Skills for Leaders of Social Enterprises [Електронний ресурс]/ RobertSample // Режим доступу: <http://online.concordia-ny.edu/key-skills-social-enterprise-leadership/>

2.3. Ключові етапи створення моделі соціального підприємства.

Основні поняття: соціальне підприємство, планування соціального підприємства, ідея бізнесу, модель Canvas.

2.3.1. Питання для опрацювання:

1. Опрацювання ідеї соціального підприємства: досвід України.
2. Особливості процесу планування соціального підприємства в різних країнах світу.
3. Бізнес моделювання: сутність та різновиди моделей.

2.3.2. Практичне завдання: Сформуйте покроковий план «Розробка ідеї соціального підприємства». Як Ви вважаєте, які саме пункти мають бути в даному плані? Яка їх послідовність? Підготуйтеся до презентації розробленого плану.

2.3.3. Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми:

Підготовка тем для самостійного опрацювання має включати аналіз літератури та інформаційних джерел (сайти соціальних підприємств). За першою темою Вам необхідно дослідити шляхи розробки ідей соціальних підприємств, за яким сценарієм це відбувається, чи існують певні закономірності. Другу тему можна розкрити, опрацювавши інформацію щодо можливих видів планування соціального підприємства; які вони є, в чому їх суть та специфіка. За третьою темою варто проаналізувати особливості різних моделей бізнес-планування; їх типажі та характерні риси.

Виконання практичного завдання передбачає, в даному випадку, формування плану «Розробка ідеї соціального підприємства». Даний

план доцільно розробляти на конкретному прикладі соціального підприємства. План Ви можете представити як перелік пунктів, як план-графік чи іншим зручним способом. Готові напрацювання мають бути презентовані групі.

2.3.4. Література:

1. Волкова М.В. Роль соціального підприємництва у забезпеченні сталого розвитку України / М.В. Волкова, В.С. Шевченко // Соціальна економіка. - 2016. - № 1. - С. 25-29. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/se_2016_1_5

2. Овсянюк-Бердадіна О.Ф. Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент вирішення суспільних проблем: передумови становлення та активізації [Електронний ресурс] / О. Ф. Овсянюк-Бердадіна, Ж. Л. Крисько // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2016. - Вип. 6(2). - С. 129-132. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuimevsg_2016_6\(2\)__33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuimevsg_2016_6(2)__33)

3. Свинчук А. А. Гармонізація цілей діяльності соціального підприємства / А. А. Свинчук // Бізнес Інформ. - 2016. - № 1. - С. 195-200. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_1_32

4. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін. Посібник / Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак Н.Є., Туманова А.А. – К: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017 – 188 с [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://eef.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Book_sotsialne-pidpryyemnytstvo_pidruchnyk.pdf

5. ФріпСпреклі : Посібник з планування соціального підприємництва [Електронний ресурс] / ФріпСпреклі // LocalLivihoods, 2011. – 68 с. – Режим доступу:

http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/posibnik_z_planuvannya_socialnogo_pidpriemstva.pdf

6. Effective Brainstorming Technique / IDEO. URL: <https://www.ideo.com/pages/brainstorming>

7. Spreckley F. Social Audit – A Management Tool for Co-operative Working. Beechwood College. 1981. 45 p. URL: <http://www.locallivelihoods.com/cmsms/uploads/PDFs/Social%20Audit%20-%20A%20Management%20Tool.pdf>

8. 50+ Business models / Board of Innovation. URL: <https://www.boardofinnovation.com/guides/50-business-model-examples/>

9. «Social Enterprise Canvas» (англійська). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://socialenterpriseinstitute.co/wp-content/uploads/2018/12/Social-Business-Model-Canvas.pdf>

2.4. Роль взаємодії у соціальному підприємстві.

Основні поняття: ключові особи (стейкхолдери), команда, інвестори, партнери, клієнтська аудиторія.

2.4.1. Питання для опрацювання:

1. Діяльність соціальних кооперативів: досвід Польщі та Італії.
2. Основні, другорядні та треторядні зацікавлені особи у діяльності соціального підприємства.
3. Специфіка розвитку команди у соціальному підприємстві.

2.4.2. Практичне завдання: Здійсніть аналіз ключових стейкхолдерів соціального підприємства. Відповідаючи на запитання, наведені у лекційному матеріалі, сформууйте список основних стейкхолдерів.

2.4.3. Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з

теми:

Підготовка тем для самостійного опрацювання має включати аналіз літератури та інформаційних джерел (сайти соціальних підприємств). За першою темою Вам необхідно проаналізувати роботи соціальних кооперативів у Польщі та Італії, їх схожість та відмінність з соціальним підприємництвом. Другу тему можна розкрити, надавши ґрунтовну характеристику типів ключових осіб та їх вплив у процесі розвитку соціального підприємства. Третя тема може бути досліджена через опрацювання механізмів тим-білдингу та стратегій професійного розвитку колективу, шляхів конструктивного розірвання трудових відносин.

Виконання практичного завдання передбачає, перш за все, «мозковий штурм» щодо того, хто є стейкхолдером конкретного соціального підприємства. Для здійснення даного аналізу стануть у нагоді відповіді на питання, наведені в лекційному матеріалі.

2.4.4. Література:

1. Фрір Спреклі :Посібник з планування соціального підприємництва [Електронний ресурс] / ФрірСпреклі // Local Livelihoods, 2011. – 68 с. – Режим доступу: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/posibnik_z_planuvannya_socialnogo_pidpriiemstva.pdf

2. Leadership in Social Enterprise. How to Manage Yourself and the Team [Електронний ресурс] / Andreas Heinecke. – Режим доступу: http://www.schwabfound.org/sites/default/files/file_uploads/leadership_in_social_enterprise_2014.pdf

3. Social Innovation: A Guide to Achieving. Corporate and Societal Value century [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Social_Innovation_Guide.pdf

4. Павлова С.І. Формування і розвиток проектної команди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/625/1/325.pdf>

5. Як налагодити партнерство: рекомендації для бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://svb.ua/sites/default/files/yak_nalagoditi.pdf

6. Решетник Н.І., Волянська І.В. Сучасні форми та методи партнерських зв'язків у бізнесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/11/110.pdf>

7. Stakeholder Analysis Worksheet [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.creativeproblemsolving.com/tools/stakeholderanalysis_worksheet.pdf

2.5. Фінансові аспекти діяльності соціального підприємства

Основні поняття: потреби, ресурси, бізнес-планування, бюджет, фінансові можливості.

2.5.1. Питання для опрацювання:

1. Особливості оподаткування соціального підприємства в Україні та за кордоном.
2. Фінансова документація та звітність.
3. Собівартість та витратність продукції соціального підприємства.
4. Уявлення про точку беззбитковості.

2.5.2. Практичне завдання: створіть карту наявних на сьогодні фінансових можливостей для розвитку соціального підприємства: яка організація-донор надає які можливості.

2.5.3. Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з

теми:

Підготовка тем для самостійного опрацювання має включати аналіз літератури та інформаційних джерел (сайти соціальних підприємств) та відповідати вимогам до написання реферативних повідомлень. Передаючи суть інформації у рефераті, намагайтесь не перевантажити його термінами та характеристиками, притаманними для фахівців з фінансів. За першою темою необхідно проаналізувати сучасну систему оподаткування для соціальних підприємств у різних країнах світу, порівняти з Україною; навести пропозиції щодо можливих податкових пільг для вітчизняних соціальних підприємців. За другою темою варто охарактеризувати можливу фінансову документацію, якою послуговуються соціальні підприємці. За третьою темою слід дослідити сутність та особливості процесів підрахунку собівартості товару чи послуги, обсягу витрат на їх створення. Для підготовки четвертої теми доцільно буде розкрити сутність та специфіку підрахунку точки беззбитковості соціального підприємства.

Виконання практичного завдання передбачає аналіз наявних сьогодні фінансових можливостей для розвитку соціального підприємства. Відтак, Ви формуєте «мітки» організацій-донорів, що надають конкретні ресурси та умови їх отримання, а також для задоволення яких саме потреб ці потенційні ресурси Вам необхідні.

2.5.4. Література:

1. Фрір Спреклі : Посібник з планування соціального підприємництва [Електронний ресурс] / ФрірСпреклі // LocalLivelihoods, 2011. – 68 с. – Режим доступу: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/posibnik_z_planuvannya_socialnogo_pidpriiemstva.pdf

2. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін. Посібник /

Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак Н.Є., Туманова А.А. – К: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017 – 188 с [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://eef.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Book_sotsialne-pidpryyemnytstvo_pidruchnyk.pdf

3. A business planning guide to developing a social enterprise [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://courses.prometheus.org.ua/assets/courseware/v1/417c71fab8f139a5b715a0893317fe1e/asset-v1:WNISEF+SE101+2017_T2+type@asset+block/BP-Guide.pdf

4. Antony Bugg-Levine, Bruce Kogut, Nalin Kulatilaka A New Approach to Funding Social Enterprises [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://hbr.org/2012/01/a-new-approach-to-funding-social-enterprises>

5. Jacen Greene, Ames Fellow Funding Your Social Enterprise, Part 1: Grants, Donations and Crowds [Електронний ресурс] / Jacen Greene, Ames Fellow // Social Entrepreneurship at PSU, 2012. - Режим доступу: <https://impactentrepreneurs.wordpress.com/2012/05/10/funding-your-social-enterprise-part-1-grants-donations-and-crowds/>

6. How To Raise Funds Efficiently For A Social Enterprise [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.entrepreneur.com/article/250878>

2.6. Маркетинг соціального підприємства

Основні поняття: маркетинг, бізнес-маркетинг, соціальний маркетинг, маркетингова стратегія, реклама, бренд.

2.6.1. Питання для опрацювання:

1. Роль соціального медіа маркетингу в просуванні продукту підприємства.
2. Маркетинг соціальних послуг.
3. Складові маркетингового процесу.

4. Розробка маркетингового комплексу: вигляд продукції, виробництво, цінова політика.

5. Роль реклами продукції та підприємства.

2.6.2. Практичне завдання. на основі інтернет-маркетингу соціальних підприємств України (аналіз не більше 5 підприємств) проаналізуйте доступність інформації про соціальне підприємство за такими показниками: брендинг (торгова марка, фірмове пакування, логотипи і т.д.), наявність власного сайту / сторінки в соціальних мережах, цільова аудиторія споживачів товарів, сутність соціальної місії, показники реалізації соціальної місії. Результати аналізу оформіть у вигляді таблиці.

2.6.3.Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми:

Підготовка тем для самостійного опрацювання має включати аналіз літератури та інформаційних джерел (сайти соціальних підприємств). За першою темою необхідно розкрити сутність та вплив соціального медіа-маркетингу в просуванні продукту підприємства, яку роль даний процес відіграє на розвитку соціального підприємства. Другу тему варто дослідити через аналіз особливостей маркетингу соціальних послуг: сутність, в чому відмінності від соціального маркетингу. За третьою темою доцільно описати етапи та компоненти маркетингового процесу. Четверту тему можна розкрити, охарактеризувавши сутність та ключові компоненти маркетингового комплексу: вигляд продукції, виробництво, цінова політика. За п'ятою темою Вам необхідно проаналізувати специфіку ролі реклами продукції та реклами всього підприємства у процесі розвитку СП.

Для виконання практичного завдання з теми необхідно

проаналізувати веб-сайти кількох соціальних підприємств за визначеними показниками. Результати такого порівняльного аналізу необхідно оформити у вигляді таблиці.

2.6.4. Література:

1. Фрір Спреклі: Посібник з планування соціального підприємництва [Електронний ресурс] / Фрір Спреклі // LocalLivelihoods, 2011. – 68 с. – Режим доступу: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/posibnik_z_planuvannya_socialnogo_pidpriemstva.pdf

2. Грищенко О.Ф. Соціальний медіа маркетинг як інструмент просування продукту підприємства [Електронний ресурс] / О.Ф. Грищенко, А.Д. Нещева // Режим доступу: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2013_4_86_98.pdf

3. Сульповар Л. Показники ефективності соціально-орієнтованої маркетингової стратегії підприємства [Електронний ресурс] /Л. Сульповар, Т. Богачова // Режим доступу:<http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/5101>

4. Приходько А.Ф. Маркетинг соціальних послуг [Електронний ресурс] / А.Ф. Приходько // Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7299/1/Prykhodko.pdf>

5. Identifying target customers for a social enterprise [Електронний ресурс] - Режим доступу:<https://www.marsdd.com/mars-library/identifying-target-customers-for-a-social-enterprise/>

6. Marketing Your Social Enterprise [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.socialenterprisecanada.ca/webconcepteurcontent63/000024540000/upload/Resources/Marketing-Your-Social-Enterprise-%20Social%20Enterprise%20London.pdf>

7. Boschee Jerr Strategic marketing for social entrepreneurs
[Электронный ресурс] / JerrBoschee// Режим доступа:
<http://www.socialent.org/pdfs/StrategicMarketing.pdf>

8. McGlashan David Selling and marketing your social enterprise
[Электронный ресурс] / David McGlashan// Режим доступа:
<https://www.the-sse.org/resources/sustaining/selling-and-marketing-your-social-enterprise/>

2.7. Особливості оцінки результатів діяльності та подальший розвиток соціального підприємництва

Основні поняття: соціальна цінність, соціальна місія, вимірювання соціальної цінності, успішність діяльності СП, критерії успішності СП, зростання СП, продуктова диверсифікація.

2.7.1. Питання для опрацювання:

1. Підходи до вимірювання соціальної цінності бізнесу.
2. Показник «Social Return on Investment» як один із методів оцінки соціальної цінності бізнесу.

2.7.2. Практичне завдання: на основі аналізу даних щодо показників соціальної цінності СП, які працюють в Україні, дайте характеристику подібної статистики за такими напрямками: наявність інформації щодо соціальної місії СП, методи вимірювання соціальної цінності СП, регулярність звітності, доступність інформації щодо соціальної цінності.

2.7.3. Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми:

Підготовка тем для самостійного опрацювання має включати аналіз літератури та інформаційних джерел (сайти соціальних підприємств). За першою темою необхідно проаналізувати наявні у теорії та практиці підходи до вимірювання соціальної цінності бізнесу. Для розкриття другої теми варто охарактеризувати такий метод вимірювання соціальної цінності діяльності СП як показник «Social Return on Investment».

Для виконання практичного завдання необхідно проаналізувати веб-сайти та/ або сторінки в соціальних мережах соціальних підприємств, які працюють в Україні, за означеними напрямками.

2.7.4. Література:

1. Кейт Т., Рідут Г. 7 кроків до ефективного вимірювання впливу: посібник з вимірювання соціального впливу. «Ін-Фокус Ентерпрайзес Лтд». 2016. 16 с. URL: [https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/socinnov/7%20Steps%20to%20Effective%20Impact%20Measurement v3 13.12.16 uk.pdf](https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/socinnov/7%20Steps%20to%20Effective%20Impact%20Measurement%20v3%2013.12.16%20uk.pdf)

2. Kornetskyu A. Соціальне підприємництво: Ефективний інструмент подолання соціальних викликів в Україні? / Social business IN UA. URL: https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/sotsial-ne-pidpryemnytstvoefektyvnyy-instrument-podolannia-sotsial-nykh-vyklykiv-v-ukraini/

3. Бізнес інкубатор української соціальної академії / Ukrainian social academy. URL: <http://social-academy.com.ua/incubator/>

4. Кравченко Є. Соціальне підприємництво – бізнес із людським обличчям / Ресурсний центр Гурт. URL: <https://gurt.org.ua/news/recent/13430/>

5. Підсумковий звіт за результатами дослідження «Соціальні підприємства в Україні». Київ. 2017. 32 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B6DSntNixLtLZHFoTmJ5SIVjS2s/view>

6. Соціальне підприємництво – найкращі кейси, виклики та можливості для громадських організацій / Громадський простір. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=prostir-talks-sotsialne-pidpryemnytstvo-kraschikejsy-vyklyky-ta-mozhlyvosti-dlya-hromadskyh-orhanizatsij>

7. Хмарно з проясненнями: підсумки Індексу сталості організацій громадянського суспільства / Громадський простір. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=hmarno-z-proyasnennyamy-pidsumky-indeksu-stalosti-ohs>

8. Bagnoli L., Megali C. Measuring performance in social enterprises.

Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly. 2011. Vol. 40. Issue 1. P. 149-165.

9. Kushner R. J. Action Research Validation of an Inventory of Effectiveness Measures. *Conference «Nonprofit Organizational Effectiveness and Performance»*. Kansas City. 2002.

10. Kushner R. J., Poole P. P. Exploring structure-effectiveness relationships in nonprofit arts organizations. *Nonprofit Management and Leadership*. 1996. № 7.2. P. 119-136.

11. Measuring effectiveness: A six-year summary of methodology and findings. Arlington, VA: Ashoka, 2006. 24 p.

12. Millar H. Social Return on Investment (SROI) and Performance Measurement. *Public Management Review*. 2012. № 15 (6). P. 923–941.

13. Murphy R. O., Ackermann K. A., Handgraaf M. J. J. Measuring social value orientation. *Judgment and Decision making*. 2011. Vol. 6. Issue 8. P. 771-781.

14. Porter M. E., Hills G., Pfitzer M., Patscheke S., Hawkins E. Measuring shared value: How to unlock value by linking social and business results / FSG. URL: https://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/Measuring_Shared_Value_57032487-9e5c-46a1-9bd8-90bd7f1f9cef.pdf

15. Raghda E. E. Social entrepreneurship theory and sustainable social impact. *Social Responsibility Journal*. 2013. Vol. 9. Issue 2. P. 188-209.

16. Wood C., Leighton D. Measuring social value: the gap between policy and practice. *Undercurrent*. 2010. № 2. P. 7-9.

2.8. Освіта із соціального підприємництва.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ: класична освіта, неформальна освіта, бізнес-

інкубатори, акселератори, школи із соціального підприємництва.

2.8.1. Питання для опрацювання:

1. Університетські програми щодо соціального підприємництва: міжнародна перспектива.

2. Досвід викладання дисципліни «Соціальне підприємництво» в Україні.

3. Особливості неформальної освіти з соціального підприємництва в Україні.

2.8.2. Практичне завдання: створіть карту освітніх можливостей для майбутніх соціальних підприємців: розподіл може бути географічним за містами України та світу, а також за іншими, зручними для Вас характеристиками.

2.8.3. Методичні рекомендації щодо самостійної роботи з теми:

Підготовка тем для самостійного опрацювання має включати аналіз літератури та інформаційних джерел (сайти соціальних підприємств). За першою темою необхідно опрацювати сайти університетів світу, де наявні програми підготовки з соціального підприємництва; розкрити їх особливості. Дослідження за другою темою слід реалізувати шляхом аналізу вітчизняного досвіду викладання дисципліни «Соціальне підприємництво», за якими спеціальностями ця дисципліна викладається та для здобувачів якого саме рівня освіти. За третьою темою варто опрацювати можливості отримання неформальної освіти з соціального підприємництва: які є особливості, переваги та недоліки такого навчання.

Для виконання практичного завдання необхідно проаналізувати веб-сайти освітніх платформ, хабів та інших суб'єктів, які надають

освітні послуги з тематики соціального підприємництва (неформальна освіта). Здійснити розподіл таких суб'єктів за зручною для Вас характеристикою.

2.8.4. Література:

1. Соціальне підприємництво: посібник для викладачів курсу / за наук. редакцією к.е.н. А. О. Корнецького — К. : Фамільна друкарня Huss, 2019. — 160 с.

2. Штефан де ла Пенья Кік. Посібник для тренерів із соціального підприємництва: Як прискорити трансформацію, що пробудить потенціал ваших слухачів для спільного творення нашого світу. – Київ, 2019.

3. Смаль В., Кокоть В. Посібник «Що слід знати про соціальне підприємництво» / Проект ПРОМІС. - Проект міжнародної технічної допомоги «Партнерство для розвитку міст», 2017. – 58 с.

3. Питання до іспиту

1. Аналіз сутності ключових понять: соціальне підприємництво, соціальне підприємство, соціальний підприємець.
2. Характеристика рис соціального підприємництва в Україні.
3. Аналіз вектору форм соціальної активності громадян, що не є соціальним підприємництвом.
4. Моделі соціального підприємництва.
5. Основні віхи розвитку соціального підприємництва в Україні.
6. Становлення соціального підприємництва в різних країнах світу (за вибором студента: Польща, Велика Британія, США та інші).
7. Досвід соціального підприємництва в Україні та закордоном.
8. Економічна соціалізація особистості: аналіз ключових категорій та їх значення.
9. Загальні уявлення про економічну культуру особистості.
10. Економічна культура як складова професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери.
11. Особливості підприємницького типу особистості: сутність та диспозиції.
12. Типи економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери.
13. Підприємництво у соціальній сфері: морально-етичний аспект ринкових відносин.
14. Підприємливість як базисна професійно-особистісна характеристика соціального підприємця.
15. Сутність та роль планування соціального підприємства.
16. Аналіз підприємницького процесу. Сутність моделі Canvas.
17. Характеристика способів пошуку сильної ідеї.
18. Вимоги до формулювання місії соціального підприємства.
19. Опрацювання ідеї соціального підприємства: досвід України та світу.
20. Особливості процесу планування соціального підприємства в різних країнах світу.
21. Бізнес моделювання: сутність та різновиди моделей.
22. Сутність та види ключових осіб у роботі соціального підприємства.
23. Особливості формування команди. Ролі в команді.
24. Роль та специфіка залучення інвесторів (акціонерів) соціального підприємства.
25. Вимоги до партнерів соціального підприємства.
26. Клієнтська аудиторія: споживачі виготовленого товару / послуги та вразлива категорія населення як споживач соціальної місії СП.

27. Діяльність соціальних кооперативів: досвід Польщі та Італії.
28. Основні, другорядні та третьорядні зацікавлені особи у діяльності соціального підприємства.
29. Загальні уявлення про потреби соціального підприємства та його ресурси.
30. Особливості бізнес-планування.
31. Бюджет соціального підприємства: доходи та видатки.
32. Фінансові можливості для розвитку соціального підприємництва: аналіз програм та підтримки.
33. Досвід соціальних підприємств України щодо пошуку фінансових ресурсів розвитку.
34. Особливості оподаткування соціального підприємства в Україні та за кордоном.
35. Податкові пільги для соціальних підприємців.
36. Фінансова документація та звітність.
37. Собівартість та витратність продукції соціального підприємства.
38. Уявлення про точку беззбитковості.
39. Сутнісні основи маркетингової діяльності.
40. Маркетингова стратегія: зміст та зони для дослідження.
41. Позичування товару / послуги як компонента маркетингової стратегії.
42. Робота з цільовою аудиторією як компонента маркетингової стратегії.
43. Комунікація з ЦА, канали комунікації як компонента маркетингової стратегії.
44. Роль соціального медіа маркетингу в просуванні продукту підприємства.
45. Маркетинг соціальних послуг.
46. Складові маркетингового процесу.
47. Розробка маркетингового комплексу: вигляд продукції, виробництво, цінова політика.
48. Роль реклами продукції та підприємства.
49. Вимірювання соціальної цінності діяльності СП.
50. Критерії успішності соціального підприємства.
51. Зростання та розвиток соціального підприємства.
52. Стратегія виходу із бізнесу.
53. Підходи до вимірювання соціальної цінності бізнесу.
54. Показник «Social Return on Investment» як один із методів оцінки соціальної цінності бізнесу.
55. Формальна та неформальна освіта із СП.
56. Специфіка бізнес-інкубаторів, акселераторів та шкіл із СП.
57. Фандрайзинг можливостей для розвитку СП.

58. Досвід соціального підприємства «Горіховий дім».
59. Досвід соціального підприємства «PizzaVeterano».
60. Досвід соціального підприємства «Громадський ресторан Urban Space 100».
61. Досвід соціального підприємства «Благодійний магазин «Ласка»».
62. Досвід соціального підприємства за вибором студента.

4. Рекомендована література

Базова

1. В. Смаль, В. Кокоть Що слід знати про соціальне підприємництво Посібник [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Social_Entrepreneurship_Guide-WEB-1.pdf

2. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін. Посібник / Свинчук А.А., Корнецький А.О., Гончарова М.А., Назарук В.Я., Гусак Н.Є., Туманова А.А. – К: ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2017 – 188 с [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://eef.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Book_sotsialne-pidpryyemnytstvo_pidruchnyk.pdf

3. Фрір Спреклі: Посібник з планування соціального підприємництва [Електронний ресурс] / Фрір Спреклі // Local Livelihoods, 2011. – 68 с. – Режим доступу: http://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/posibnik_z_planuvannya_socialnogo_pidpriemstva.pdf

Допоміжна

1. Проект ЗУ «Про соціальні підприємства». [Електронний ресурс]: - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=10610&skl=7

2. Бізнес інкубатор української соціальної академії / Ukrainian social academy. URL: <http://social-academy.com.ua/incubator/>

3. Волкова М.В. Роль соціального підприємництва у забезпеченні сталого розвитку України / М.В. Волкова, В.С. Шевченко // Соціальна економіка. - 2016. - № 1. - С. 25-29. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/se_2016_1_5

4. Грищенко О.Ф. Соціальний медіа маркетинг як інструмент просування продукту підприємства [Електронний ресурс] / О.Ф. Грищенко, А.Д. Нещева // Режим доступу: http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/sites/default/files/mmi2013_4_86_98.pdf

5. Економічна соціалізація молоді: соціально-психологічний аспект / Заг. ред. В. В. Москаленко. – К., 2008. – 336 с.

6. Карамушка Л. М. Психологічні особливості підприємницької діяльності: оцінка підприємцями змісту, основних мотивів, позитивних та негативних сторін підприємницької діяльності / Л. М. Карамушка, Г. В. Гнускіна // Актуальні проблеми психології. – 2012. – Т.1: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія. – Вип. 35/36. – С. 107-111.

7. Кейт Т., Рідут Г. 7 кроків до ефективного вимірювання впливу: посібник з вимірювання соціального впливу. «Ін-Фокус Ентерпрайзес Лтд». 2016. 16 с. URL:

https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/socinnov/7%20Steps%20to%20Effective%20Impact%20Measurement_v3_13.12.16_uk.pdf

8. Корнецький А. Соціальне підприємництво: Ефективний інструмент подолання соціальних викликів в Україні? / Social business IN UA. URL:[https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/sotsial-ne-](https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/sotsial-ne-pidpriemnytstvoefektyvnyy-instrument-podolannia-sotsial-nykh-vyklykiv-v-ukraini/)

[pidpriemnytstvoefektyvnyy-instrument-podolannia-sotsial-nykh-vyklykiv-v-ukraini/](https://socialbusiness.in.ua/knowledge_base/sotsial-ne-pidpriemnytstvoefektyvnyy-instrument-podolannia-sotsial-nykh-vyklykiv-v-ukraini/)

9.Кравченко Є. Соціальне підприємництво – бізнес із людським обличчям / Ресурсний центр Гурт. URL:<https://gurt.org.ua/news/recent/13430/>

10.Левицька Н. С. Економічна культура як складова професійної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери / Н. С. Левицька // Актуальні проблеми психології : Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2013. – Т. X. – Вип. 24. – С. 306 - 315.

11.Левицька Н.С. Особливості типів економічної соціалізації майбутніх фахівців соціальної сфери// Ukraine – EU. Modern Technology, Business and Law: collection of international scientific papers : in 2 parts. Part 2. Societal challenges. Innovation of Social Work. Philosophy. Psychology. Sociology. Environmental Protection. Management and Public Administration. Innovation of Education. Current Issues in the Reformation of the Higher Education System in the Aspect of Ukrainian Eurointegration. Current Issues of Legal Science and Practice. – Chernihiv : CNUT, 2016. – р. 38-41.

12.Міщенко О. О. Економічна культура особистості як результат економічної соціалізації / О. О. Міщенко // Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / За ред. С. Д. Максименка. – Т.ХІІІ, ч. 1. – К., 2011. – С. 265 - 272.

13.Міщенко О. О. Соціально-психологічні детермінанти економічної культури студентської молоді : дис. на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук:19.00.05 / О. О. Міщенко. – К., 2011. – 199 с.

14.Москаленко В.В. Економічність та моральність як складові економічної культури особистості/ В.В.Москаленко// Всеукраїнський психологічний конгрес з міжнародною участю « Особистість у сучасному світі» -К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2014. – с.170-173

15.Москаленко В. В. Особливості соціально-психологічних чинників економічної культури особистості / В. В. Москаленко // Соціальна психологія. – 2006. – №5 (19). – С. 26-40.

16.Москаленко В. В. Підприємство як предмет дослідження економічної психології / В. В. Москаленко // Актуальні проблеми психології. – Т. 1.: Економічна психологія. Організаційна психологія. Соціальна психологія

: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / [за ред. Максименка С. Д., Карамушки Л. М.] – К. : Міленіум, 2003. – Вип. 11. – С. 17-20.

17. Овсянюк-Бердадіна О. Ф. Соціальне підприємництво як інноваційний інструмент вирішення суспільних проблем: передумови становлення та активізації / О. Ф. Овсянюк-Бердадіна, Ж. Л. Крисько // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. - 2016. - Вип. 6(2). - С. 129-132. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevsg_2016_6\(2\)__33](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevsg_2016_6(2)__33).

18. Павлова С.І. Формування і розвиток проектної команди [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/625/1/325.pdf>

19. Пачковський Ю. Ф. Психологія підприємництва: навч. посібник : 3-є вид. / Ю. Ф. Пачковський. – К. : Каравелла, 2007. – 401 с.

20. Підсумковий звіт за результатами дослідження «Соціальні підприємства в Україні». Київ. 2017. 32 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/0B6DSntNixLtLZHfOTmJ5SIVjS2s/view>

21. Приходько А.Ф. Маркетинг соціальних послуг [Електронний ресурс] / А.Ф. Приходько // Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7299/1/Prykhodko.pdf>

22. Решетник Н.І., Волянська І.В. Сучасні форми та методи партнерських зв'язків у бізнесі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/11/110.pdf>

23. Свинчук А. А. Гармонізація цілей діяльності соціального підприємства / А. А. Свинчук // Бізнес Інформ. - 2016. - № 1. - С. 195-200. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_1_32

24. Соціальне підприємництво – найкращі кейси, виклики та можливості для громадських організацій / Громадський простір. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=prostir-talks-sotsialne-pidpryjemnytstvo-kraschikejsy-vyklyky-ta-mozhlyvosti-dlya-hromadskyh-orhanizatsij>

25. Соціальне шкільне підприємництво: твій перший стартап: Посібник для учнів 8 (9, 10, 11) класів, батьків та освітян. / С. Дятленко, В. Конопкін, А. Корнецький, О. Кучерук, І. Савицький – К.: ТОВ «ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС», 2020. – 184 с.

26. Соціально-психологічні закономірності становлення економічної культури молоді: монографія / В.В.Москаленко, О.В.Лавренко, Н.М.Дембицька, І.К.Зубіашвілі [та ін.]; за ред.. В.В.Москаленко – К.: Педагогічна думка, 2015. – 405 с.

27. Сульповар Л. Показники ефективності соціально-орієнтованої маркетингової стратегії підприємства [Електронний ресурс]

- /Л. Сульповар, Т. Богачова // Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/5101>
28. Хмарно з проясненнями: підсумки Індексу сталості організацій громадянського суспільства / Громадський простір. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=hmarно-z-proyasnennyamy-pidsumky-indeksu-stalosti-ohs>
29. Як налагодити партнерство: рекомендації для бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://svb.ua/sites/default/files/yak_nalagoditi.pdf
30. A business planning guide to developing a social enterprise [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://courses.prometheus.org.ua/assets/courseware/v1/417c71fab8f139a5b715a0893317fe1e/asset-v1:WNISEF+SE101+2017_T2+type@asset+block/BP-Guide.pdf
31. Antony Bugg-Levine, Bruce Kogut, Nalin Kulatilaka A New Approach to Funding Social Enterprises [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://hbr.org/2012/01/a-new-approach-to-funding-social-enterprises>
32. Bagnoli L., Megali C. Measuring performance in social enterprises. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. 2011. Vol. 40. Issue 1. P. 149-165.
33. Boschee Jerr Strategic marketing for social entrepreneurs [Електронний ресурс] / JerrBoschee// Режим доступу: <http://www.socialent.org/pdfs/StrategicMarketing.pdf>
34. How To Raise Funds Efficiently For A Social Enterprise [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.entrepreneur.com/article/250878>
35. Identifying target customers for a social enterprise [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.marsdd.com/mars-library/identifying-target-customers-for-a-social-enterprise/>
36. Jacen Greene, Ames Fellow Funding Your Social Enterprise, Part 1: Grants, Donations and Crowds [Електронний ресурс] / JacenGreene, AmesFellow // SocialEntrepreneurshipat PSU, 2012. - Режим доступу: <https://impactentrepreneurs.wordpress.com/2012/05/10/funding-your-social-enterprise-part-1-grants-donations-and-crowds/>
37. Kushner R. J. Action Research Validation of an Inventory of Effectiveness Measures. *Conference «Nonprofit Organizational Effectiveness and Performance»*. Kansas City. 2002.
38. Kushner R. J., Poole P. P. Exploring structure-effectiveness relationships in nonprofit arts organizations. *Nonprofit Management and Leadership*. 1996. № 7.2. P. 119-136.
39. Leadership in Social Enterprise. How to Manage Yourself and the Team [Електронний ресурс] / Andreas Heinecke. – Режим доступу:

http://www.schwabfound.org/sites/default/files/file_uploads/leadership_in_social_enterprise_2014.pdf

40. Marketing Your Social Enterprise [Електронний ресурс] - Режим доступу:

<http://www.socialenterprisecanada.ca/webconcepteurcontent63/000024540000/upload/Resources/Marketing-Your-Social-Enterprise-%20Social%20Enterprise%20London.pdf>

41. McGlashan David Selling and marketing your social enterprise [Електронний ресурс] / David McGlashan// Режим доступу: <https://www.the-sse.org/resources/sustaining/selling-and-marketing-your-social-enterprise/>

42. Measuring effectiveness: A six-year summary of methodology and findings. Arlington, VA: Ashoka, 2006. 24 p.

43. Millar H. Social Return on Investment (SROI) and Performance Measurement. *Public Management Review*. 2012. № 15 (6). P. 923–941.

44. Murphy R. O., Ackermann K. A., Handgraaf M. J. J. Measuring social value orientation. *Judgment and Decision making*. 2011. Vol. 6. Issue 8. P. 771-781.

45. Porter M. E., Hills G., Pfitzer M., Patscheke S., Hawkins E. Measuring shared value: How to unlock value by linking social and business results / FSG. URL:

https://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/Measuring_Shared_Value_57032487-9e5c-46a1-9bd8-90bd7f1f9cef.pdf

46. Raghda E. E. Social entrepreneurship theory and sustainable social impact. *Social Responsibility Journal*. 2013. Vol. 9. Issue 2. P. 188-209.

47. Robert Sample Six Key Skills for Leaders of Social Enterprises [Електронний ресурс]/ RobertSample // Режим доступу: <http://online.concordia-ny.edu/key-skills-social-enterprise-leadership/>

48. «Social Enterprise Canvas» (англійська). - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://socialenterpriseinstitute.co/wp-content/uploads/2018/12/Social-Business-Model-Canvas.pdf>

49. Social Innovation: A Guide to Achieving. Corporate and Societal Value century [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Social_Innovation_Guide.pdf

50. Spreckley F. Social Audit – A Management Tool for Co-operative Working. Beechwood College. 1981. 45 p. URL: <http://www.locallivelihoods.com/cmsms/uploads/PDFs/Social%20Audit%20-%20A%20Management%20Tool.pdf>

51. Stakeholder Analysis Worksheet [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.creativeproblemsolving.com/tools/stakeholderanalysis_worksheet.pdf

52. Wood C., Leighton D. Measuring social value: the gap between policy and practice. *Undercurrent*. 2010. № 2. P. 7-9.
53. 50+ Business models / Board of Innovation. URL: <https://www.boardofinnovation.com/guides/50-business-model-examples/>